

WEISSMAHR BÉLA SJ

1929-2005

1. „Én mindenhol jól éreztem magam” – egy jezsuita professzor kalandos életútja

P. Weissmahr Béla 1929. szeptember 9-én született Budapesten. Édesapja vegyész mérnök, neves szabadalmi ügyvivő volt. A különböző felekezetű (evangélikus és katólikus) szülők öt gyermeket vállaltak. Bélát az Érseki Gimnáziumba írták; gimnazistaként, 1945 decemberében élte át élete egyik első, meghatározó lelki tapasztalatát: a Budapesti Manrézában végzett három napos zárt lelkigyakorlatot során olyan mélyen élte át az Istennek való önátadás élményét, hogy utána napokig teljesen ennek hatása alatt állt. Édesapja meg is rótt a szokottnál is álmodozóbb viselkedéséért. Később úgy emlékezett vissza, hogy akkor, tudtán és akaratán kívül, elérte a kontemplatív ima állapotát.

Érettségi után, 1947-ben, belépett a Jézus Társaságába. A novíciátus befejezése után, az erősödő egyházüldözés légkörében immár világossá vált, hogy a rendi kiképzés nem lesz lehetséges Magyarországon, ezért 1949-ben a jezsuita elöljárók javaslatára a növendékek egy része megkísérelte a vasfüggönyön át elhagyni az országot. Weissmahr Bélát elfogták, és hat hónap börtönben letöltendő szabadságvesztésre ítélték. A börtöntapasztalatokra emlékezve emlegette később, hogy milyen sokféle emberrel lehetett ott találkozni, s hogy azóta tudta értékelni férfitársaságban (más témák helyett) a sportról szóló beszélgetést. Szabadulása után 1950-ben, mint a szerzetesek többségét, rendtársaival együtt Pécsről elhurcolták. Ősztől mégis felvételt nyert a szegedi Hittudományi Főiskolára. A papnevelő intézet növendékeként egy rendkívüli egyéniségű lelki vezető, a szintén jezsuita P. Hunya Dániel gyakorolt rá mély hatást: egyetlen beszélgetés hatására gyógyultak a börtönben szerzett traumatikus élményei. Két tanév után állami nyomásra távozni kényszerült a főiskoláról. Miután kitanulta a marós szakmát, 1954 őszén a budapesti Hittudományi Akadémián újra hivatalosan folytathatta tanulmányait. Végül 1956 november 25-én sikerült külföldre szöknie.

Miután a hollandiai Maastichtban befejezte teológiai tanulmányait, 1958-ban pappá szentelték. 1959-ben letette le a jezsuitáknál szokásos záróvizsgát (a grádust), majd újra elvégezte a harminc napos lelkigyakorlatot. Erre azért volt szükség, mert a tervek szerint az ún. harmadik próbaidőt már Indonéziában kellett elvégeznie, ahol teológiatanárnak szánták a Yogjai teológiára. 1960-ban kezdett tanítani dogmatikát az indonéziai Közép-Jáva szigetén alapított szemináriumban, az első évben még latinul, később indonézül.

Több mint hét éves indonéziai tartózkodás után 1967-ben visszatért Európába azzal a céllal, hogy a római Gergely Egyetemen teológiából doktori fokozatot szerezzen. Tanulmányai mellett, rendi megbízásból, 1969 és 1971 között a római Pontificium Collegium Germanicum et Hungaricum a teológiai, majd a filozófiai tárgyak repetítoraként (*tutor*-ként) segítette a papnövendékek felkészülését. Egykori tanítványa, Jakubinyi György gyulafehérvári érsek azóta is gyakran emlegeti mennyit köszönhet P. Weissmahr támogató jelenlétének: apróságokra is kiterjedő figyelmes szeretete rendkívüli segítséget jelentett akkoriban az idegen környezetbe való beilleszkedéshez. Doktori dolgozatával 1971-ben készült el, a tudományos fokozat megszerzése azonban csak némi nehézség árán valósulhatott meg, hiszen témavezetője, a magyar Alszeghy Zoltán SJ nehezen barátkozott meg Weissmahr Bélának a számára idegen gondolataival. A disszertáció „*Gottes Wirken in der Welt. Ein Diskussionsbeitrag zur Frage der Evolution und des Wunders*” címmel 1973-ban jelent meg a „Frankfurter Theologische Studien” köteteként.

Mivel Indonéziába való visszatérésének útjába váratlan diplomáciai nehézségek álltak

(a genfi menekültügyi egyezmény alapján kiállított, két évre évenyes ún. konvenció útlevéllel lejárta), emellett törekeny szervezete is nehezen bírta a trópusi éghajlat alatt végzett megfeszített munkát (emiatt minden évben kénytelen volt néhány hetet kórházban tölteni esetenként vérhassal, tífuszgyanúval, vagy egyszerűen csak általános kimerültségi tünetekkel), s mert P. Emerich Coretet SJ innsbucki professzort, aki addig vendégelőadóként Münchenben tanított, az osztrák jezsuita rendtartomány vezetőjévé nevezték ki, P. Weissmahr 1971-ben a müncheni Filozófiai Főiskolára küldték. Itt kezdetben megbízott előadóként, 1975-től docensként, 1980-tól rendkívüli professzorként, végül 1985-től rendes tanárként metafizikát és filozófiai istentant tanított.

A müncheni professzura évei kapcsán érdemes megemlékeznünk egy látszólag jelentéktelen, ám igen kifejező részletről is. Köztudomású, milyen nehéz professzorokat – kivált jezsuitákat – közösséggé formálni, informális, baráti együttlétre összehívni, ott együtt tartani: ez valóban csak kivételesen nagy kitartással, szívvel és szeretettel megáldott személyeknek lehetséges. P. Weissmahnak ez is sikerült! Münchenben a hetvenes évek óta működött egy közösség, amelyet tréfásan csak „Béla-bandának” (*Béla-Bande*) neveztek. A találkozási alkalmakat az az igény szülte, hogy mivel akkorra már senki sem tanított skolasztikus filozófiát, a tanárok csak elvétve és véletlenszerűen (például testületi vizsgáztatás alkalmával) értesültek arról, hogy mit is tanít voltaképpen a másik. A P. Weissmahr által kezdeményezett „Béla-banda” egy szemeszterenként legalább kétszer megtartott összejövetel-sorozatot jelentett, ahol a tanárok nem hivatalos formában, némi sóssütemény, pohár bor mellett fejthették ki egymásnak egy-egy fontosabbnak ítélt filozófiai tételüket. Ilyenkor rendszerint parázs vita alakult ki, és az előadót általában alaposan próbára tették, ám ezeken az alkalmakon mindenki sokat tanult. Később, Magyarországra kerülve, P. Weissmahr ezt az intézményt a Szegedi Hittudományi Főiskola tanárai között is meggyökeresztette.

Majd húsz év müncheni filozófia-oktatás után, 1990-ben, a politikai fordulatot követően, mivel az újjáalakuló magyar jezsuita rendtartomány alkalmas embert keresett a nemrégiben Torontóból hazaköltözött novíciátus vezetőjének, s az előjárók választása P. Weissmahrra esett, hazatért Magyarországra. A Hódmezővásárhelyen teljesített novíciusmesteri megbízatás mellett azonnal filozófiát (ontológiát, filozófiai istentant, ismeretelméletet, továbbá kezdetben etikát, később pedig antropológiát) is kezdett tanítani Szegeden, mialatt Münchenben, tömbösített formában, továbbra is tanította a metafizikát. 1993-ban szívpanaszok miatt felmentették novíciusmesteri kötelezettségei alól és szívkoszorúér-dilatációnak, majd bypass-műtétnek is alá kellett vetnie magát. Ezután is folytatta „kétlaki” oktatói tevékenységét, sőt Szeged és München mellett 1996-tól a Pázmány Péter Katolikus egyetem Bölcsészettudományi Karán is tartott előadásokat. Amikor a kilencvenes évek végén egy alkalommal a jezsuita rend felé tájékozódva életéről faggattam, a legnagyobb hatást az tette rám, amilyen mély belső békével mondta: „Én mindenütt jól éreztem magam”.

2. A tudományok ormain: szellemi indíttatás (Szeged, Budapest, Maastricht) és kreatív alkotómunka (Yogyakarta, Róma, München)

P. Weissmahr Béla szegedi és budapesti tanulmányi évei alatt igen alapos képzést kapott az akkoriban szokásos újskolasztikus filozófiából és teológiából; egykori kézzel írott latin nyelvű jegyzetét, a fogalmak pontos meghatározásait tartalmazó kompendiumokat haláláig megőrizte.

A budapesti Hittudományi Akadémián akkoriban a nagy tehetségű Takács József professzor tett mély hatást a legtehetségesebbekre, akinél azt is megszokták a hallgatók, hogy „az anyagot meg kell tanulni” (A világ különböző tájain, 268. o.). Részben ennek az előképzettségnek volt köszönhető, hogy – évekkal később, hollandiai tanulmányai végeztével – P. Weissmahr folyékony latinsággal és kitűnő eredménnyel tette le a záróvizsgát (s később,

Indonéziában is első évben így taníthatott), valamint, hogy ennek nyomán tanárai oktatói munkára javasolták.

A szegedi két év szeminárium, a dispersióban letett „de universa philosophia” vizsga valamint a két év budapesti Hittudományi Akadémia elvégzett tanulmányai alapján P. Weissmahr a hollandiai Maastrichtben második év teológiára iratkozhatott. Mindez egyúttal szabadulást is jelentett az újskolasztika szellemi légköréből, melynek fegyelmezett logikai szerkezete és tiszta fogalmisága ugyan sok hasznot hozott a spekulatív tárgyak iránt érdeklődő és igen tehetségesnek mutakozó növendék számára, ám – mint számára később kitűnt – „inkább elkendőzte, mintsem megoldotta volna a tényleges problémákat”. A holland jezsuiták maastrichti Teológiai Főiskoláján hallgatott traktátusok (főképpen P. Felix Malmberg teóriája az egyházon belüli reális egységről Krisztussal, spekulatív krisztológiája, a hitaktúról szóló elmélete, valamint P. Piet Smulders teremtés- és kegyelemtana), első hallásra idegenül hatottak ugyan rá, hiszen nem voltak elhelyezhetők az eddig ismert keretben, egyidejűleg azonban nyugtalanító szellemi kihívást is jelentettek. P. Weissmahr csakhamar felfedezte, hogy az idegenség oka egy mögöttük meghúzódó filozófiai gondolkodásmód: a hegeli inspirációjú skolasztikus filozófia. Ezt lényegében egyetlen zseniális professzor, P. Piet de Bruin dolgozta ki, aki ugyanúgy felhasználta Hegelt a skolasztika megújításához, amit a leuveni jezsuiták (Pierre Scheuer majd Joseph Maréchal) Kantot és Fichtét, csak hogy csekény számú (és főként hollandul közreadott) publikációja miatt gondolatainak, belga és német kollégáihoz viszonyítva, jóval kisebb hatástörténete lett. Ebben az irányban dolgozott még a flamand domonkos D.M. de Petter, Schillebeeckx egykori tanára is, akinek igen eredeti írásai nagy inspirációt jelentettek a fiatal teológusnövendék, P. Weissmahr számára. Visszaemlékezése szerint egyenesen „új világ nyílt meg” azokon a jegyzeteken keresztül, amelyeket azon évfolyamtársaitól kért el áttanulmányozás céljából, akik a holland jezsuita provincia filozofátusán, a nijmegeni Berchmanianum-ban tanították a filozófiát, ahol P. de Petter gondolatai elevenen hatottak. Ez a Hegel-recepció Weissmahr professzort egész későbbi életében ihlette, és kulcsként szolgál gondolkodása megértéséhez.

A fiatal professzor Indonéziában kezdett tanítani, s innen származnak legalapvetőbb önálló meglátásai is. Az egyik ilyen, melyre a „Tractatus de Verbo Incarnato Redemptore” krisztológiai kurzus kidolgozása során, az *unio hypostatica* spekulatív kérdésén tépelődve eszmált rá, hogy a sokszerűség (ill. az egyéni másságon alapuló különbség) és az egység (azonosság vagy identitás) valójában egymást kölcsönösen feltételező („dialektikusan” kiegészítő) léthatározományok, egymással egyenértékű tökéletességek. Ebből következik az az első hallásra meglepő metafizikai tézis is, miszerint „minél nagyobb (két létező között a létfokozatuk szerinti) egység, annál nagyobb a köztük lévő különbség is”. Amiként például – a szellemi életből vett analógiával szólva – a személyek közötti kapcsolatban minél inkább kilépnek önmagukból az egymáshoz kötődő felek, annál inkább képesek megvalósítani önmagukat; avagy, amiként a megismerés folyamatában az alany és a tárgy olyan azonossága jön létre, melyben nem szűnik meg különbségük, hanem az azonossággal együtt megmarad; így van ez az ontológiai rendben is: két ember, Péter és János létbeni azonossága ahelyett hogy kizárná, éppenséggel feltételezi kettejük tényleges létbeni különbségét. Bár e filozófiai a tételt már Karl Rahner és mások is használták, Weissmahr Béla fejtette ki elsőként szisztematikusan (Ontológia, 180-263 p.).

Ugyanígy az 1963-64-es tanévben, a „de Deo creante” traktátus tanítása kapcsán, a teremtő Istenről gondolkodva ismerte meg Karl Rahnernek azt a fejlődésemélettel összhangban lévő elgondolását, hogy az anyag mintegy „önmagát felülmúlva”, önfelülmúlás (*Selbstüberbietung*) által hozza létre a szellemi lelket. Ez az elmélet volt azután az, amelyet Weissmahr professzor a későbbiek folyamán több szempontból továbbfejlesztett és a csodák új értelmezéséhez, spekulatív magyarázatához is hasznosított. Az „immediatus interventus divinus”, vagyis Isten úgynevezett közvetlen beavatkozása a világ folyásába kérdésével

kapcsolatban még Indonéziában kidolgozott egy hosszabb német nyelvű tanulmányt, amelyben a disszertáció alapgondolatai már megvoltak.

Weissmahr Béla doktori disszertációja a világ evolutív fejlődésében és a csodában megnyilvánuló isteni működésről szól. Az alapgondolata, melyet Karl Rahnernál és másoknál is megtalált, az volt, hogy Isten a teremtett világon belül minden esetben „per causas secundas”, azaz a teremtményi erők közvetítésével tevékenykedik, ami azonban nem zárja ki az isteni működés közvetlenségét. Ebből kiindulva az evolúció folyamán létrejövő léttöbbletet (elsősorban az emberi lélek megjelenését az anyagi fejlődés kapcsán) és a csoda esetében megnyilvánuló új valóságot a teremtmény lehetőségéhez tartozó önfelülmúlással magyarázta. Disszertációjának megjelenése után többfelé meghívták előadásokat tartani az evolúció és a csodák témájáról, és az idők folyamán ezekről a kérdésekről hat-hét cikket is megjelentetett. Számára közülük legfontosabb az a hosszú értekezés volt, amelyben kidolgozta a csodafelfogása alkalmazását Jézus Krisztus feltámadására. Ez 1978-ban az innsbrucki ZKTh-ban jelent meg „Kann Gott die Aufstehung Jesu durch innerweltliche Kräfte bewirkt haben?” címmel.

Várhatóan az előbbieknél is maradandóbbnak bizonyulnak Weissmahr Bélának az emberi tapasztalás határaival, valamint Isten megismerhetőségével kapcsolatos nézetei, melyeket a hetvenes évedtől kezdve, müncheni „theologia naturalis” alapkursus résztvevői számára dolgozott ki. Eszerint Isten megismerhetősége azon alapul, hogy minden tárgyasító megismerésünkben, bár nem kifejezett formában és nem ismeretünk előterében, hanem annak kísérőjelenségeként, mintegy háttérileg, már mindenkor megtapasztalunk egy ismeretünkhöz tartozó feltétlen mozzanatot is, melyet transzcendentális (vagy háttéri) tapasztalatnak nevezhetünk. Ilyen feltétlen vagy abszolút követelményként jelentkezik – egyebek mellett – az igazság, az erkölcsi törvény vagy a szabadság iránti elkötelezettség is, hiszen még ezek tagadásához is szükségszerűen feltételezni kell feltétlen érvényességüket: minden részleges determinizmus ellenére senki sem tagadhatja például akaratának lényegi szabadságát, hiszen ezzel azonos értékűnek mondaná állítását annak ellenkezőjével, azaz bennfoglaltan tulajdon kijelentésének értelmetlenségét állítaná. Az ember tehát minden kifejezetten megfogalmazott ismerete kapcsán *háttérileg* megtapasztalja a feltétlent magát, azaz tulajdonképpen *Istenről szerez tapasztalatot* (s a filozófiai istenbizonyítás is voltaképpen éppen e transzcendentális tapasztalatban bennfoglalt utalások rendszeres és kategóriális kifejtése). Ezért mondhatjuk, s kell is mondanunk, hogy Istenről beszélve „tulajdonképpen nem teszünk mást, mint utólagosan nevet adunk egy alapvető, a háttérben mindig meglévő emberi tapasztalás tartalmának, amellyel akkor is rendelkezünk, ha az Isten szó eszünkbe sem jut” (Filozófiai istentan, 69. p.). Aki arra vágyik, hogy képes legyen intellektuális becsületességgel számot adni Istenbe vetett hitéről, P. Weissmahr könyve feltétlenül irányadó.

P. Weissmahr nem restellte túlzott szerénységgel „gyatrának” mondott filozófiatörténeti tájékozottságát, alázatos és szívós munkával idősebb fejjel pótolni. A nyolcvanas években számos szemeszteren keresztül közös Hegel-szövegolvasó szemináriumot tartottak fiatalabb barátjával és professzortársával Josef Schmidt-tel a müncheni Filozófiai Főiskolán, ahol mondatról mondatra átvették a nagy hegeli Logikát.

A müncheni filozófusprofesszor végül a Németország szerte a hetvenes évek óta élénken vitatott „végső megalapozás” (*Letztbegründung*) kérdésébe dolgozta bele magát – s itt is maradandót alkotott. Utolsó terve azonban, hogy megírja átfogó metafizikai alapvetését, váratlan halála miatt sajnos csak részben valósulhatott meg. Tervezett összefoglaló művének csak első kötete készült el, s került kiadásra 2005 őszén a Kohlhammer kiadónál „Die Wirklichkeiten des Geistes. Eine philosophische Hinführung” címmel.

Ebben a könyvben kamatoztatta filozófiai alapgondolatát, miszerint egyedül a transzcendentális (performatív vagy retorzív) ellentmondás kimutatásának módszere segítségével lehetséges megalapozni a gondolkodást (s ezáltal egyúttal meghaladni a modern

szellemtudományokat alapjaiban meghatározó relativizmust). A módszer lényege, hogy a metafizikát tagadó (annak lehetetlenségét hirdető) álláspontokról sorban kimutatja: önellentmondó állításokba torkollnak. Aki ugyanis komolyan állítja (és nem csak nyelvtani példamondatnak tekinti, vagy mások véleményeként idézi), hogy „a metaempírikus valóság/igazság megismerhetetlen”; hogy „semmiről sem lehet biztos emberi ismeretet szerezni”; avagy, hogy „lehetetlen tartós/örök érvényű kijelentéseket tenni”, önellentmondásba esik, hiszen éppen amellet teszi le a voksot, amit explicit formában lehetetlennek mond (ti. a valamiképpen értelemben mégiscsak megismert metaempírikus valóságról/igazságról vall, ill. bizonyosság és tartós érvényesség igényével közöl ismeretet), s ez még akkor is így van, ha – adott esetben – sületlenséget állít. Eszerint, amennyiben valaki, akár csak bennfoglaltan (pl. kijelentése ténye által) is tagadja azon feltételeket, melyeket állítása értelmes fogatosításának lehetőségéhez szükségképpen fel kell tételeznie, ún. transzcendentális ellentmondásba esik. Ez a fajta ellenmondás tehát nem logikai szinten áll fenn – hiszen esetében nem két összeegyeztethetetlen logikai tétel feszül egymásnak (mindha azt is állítanánk: „magyarul beszélek” és azt is: „nem magyarul beszélek”) –, hanem *transzcendentális* szinten, amennyiben bármely kijelentés megfogalmazott *tartalma* és ugyanezen kijelentés *ténye* között feszül (mintha csak fennen hangoztatnám: „egyetlen értelmes mondatot sem tudok kimondani magyarul”). Minden metafizikai tétel bizonyítása esetében kimutatható, s ezen alaptudomány egyedül ily módon lehetséges megalapozásához feladatunk is kimutatni, hogy ellentéte a fenti értelemben tarthatatlan önellentmondáshoz vezet – ebben állt Weissmahr Béla talán legambiciózusabb, sajnálatos módon félbemaradt filozófiai programja.

Hirtelen halála után voltak, akik keseregtek azon, hogy a XX század egyik legeredetibb magyar filozófiai-teológiai gondolkodója, Weissmahr Béla, – úgymond – nem hozott létre iskolát. A szomorúság azonban – e tekintetben – nem indokolt. Szerzetesek és világiak, jövő teológusok és filozófusok egész generációját tanítva sokakat megragadott szigorú logikája és megértésre, érthetőségre törekvő szelleme, s ha gondolatai némely tekintetben (pl. hermeneutikai szempontból) továbbgondolásra, kiegészítésre szorulnak is, számos tanítványa (magyarországon Szombat Attila és e sorok írója is) kifejezetten követőjének vallja magát. Az igazság ugyanis önmagáért beszél!

3. Megélt teológia: Weissmahr Béla lelkiisége

P. Weissmahr népszerű tanár volt. A megalapozott felkészültségen túl, melyet minden professzorban becsülnek a diákok, tanítványai megéreztek rajta azt az egyszerűséget és alázatot, ami csak a legnagyobbak sajátja. Ő maga is tisztában volt ugyan saját szakmai értékeivel – egy alkalommal a maga csendes módján egy diákjának elmondta: „Olyan dolgokra jöttem rá, amikre előttem még senki sem” – mégis megmaradt figyelmes, szerény, kollegiális embernek mindenkiel szemben. Sokak számára ő testesítette meg az ideális jezsuitát. A müncheni jezsuita kollégiumban így emlékeztek rá: „P. Weissmahr Béla nagyon megbecsült, sőt közszeretnek örvendő egyetemi tanár volt. Mindennemű modorosság nélkül elsősorban a kérdés tisztázására törekedett, függetlenül attól, hogy ki tette fel neki. Alapos, ismeretekben gazdag és önálló gondolkodásával tűnt ki. Végtelen korrektséggel mindig páratlan figyelmet szentelt testvéreinek. Önzetlenül viselte gondját mindazoknak, akik csak hozzá fordultak, lelkigondozóként is sok időt és figyelmet áldozott másokra. Keresett lelkigyakorlat-adóként és lelki vezetőként ő maga mindig végtelenül igénytelen és szerény maradt” – könnyű ilyen emberről nekrológot írni!

A '70-es évektől kezdve a fiatal professzor a vakációk alatt valóban igen sok lelkigyakorlatot adott, főként nővérek, fiatal jezsuiták és papnövendékek számára. Emellett az is mind gyakrabban előfordult, hogy tanítványai közül és azok közül, akik nála végeztek lelkigyakorlatot, később is hozzá jártak lelkivezetésre. A korábbiakban utaltam már arra is,

hogy P. Hunya Dániel, a Szeged-Csanádi Egyházmegye lelkiségét évtizedekre meghatározó egykori jezsuita spirituális miként tett maradandó benyomást P. Weissmahr-ra (vö.: Jávai levél az emberformáló Hunyáról, 77-84). A hallatlan spekulatív erejű filozófus-teológus azonban olyan lelki érzékenységgel élt, hogy érett korban is képes volt még új hatások befogadására. 1977-től, mikor P. Jálics Ferenc Németországba került, s szemlélődő lelkigyakorlatok adásával kezdett foglalkozni, többször beszélgettek a személyesen irányított lelkigyakorlatadás módszereiről. Ezeket a beszélgetéseket és az ilyen irányú olvasmányokat Weissmahr Béla saját lelkigyakorlatos gyakorlatában is kamatoztatta, olyannyira, hogy saját imaélete is mindinkább az affektív ima irányba tolódott el. 1986 márciusában azután végre sor került arra is, hogy P. Jálics irányításával maga is kontemplatív lelkigyakorlatot végezzen. Itt olyan mély és döntő élményben volt része, amely jelentősen meghatározta későbbi lelki fejlődését. Weissmahr Béla kontemplatív emberré lett, s lélekben mindvégig fiatal maradt.

1988-ban P. Weissmahr-t eleget tett a budapesti Központi Szeminárium vezetőinek meghívásának, s a külföldi jezsuiták közül elsőként, megtartotta a papnövendékek évkezdő lelkigyakorlatát, a résztvevők nagy meglepedésére. Korántsem véletlen, hogy ezek után rendi előljárói őt bízták meg azzal, hogy a Magyarországon újrainduló jezsuita újoncképzés – P. Alszeghy Zoltan után sorrendben a második – vezetője legyen. Bár magát alkalmatlannak tartotta a feladatra (a szükségesnél kevésbé határozottnak, az emberismeret terén pedig naívnak tudta magát; olyannak aki – alapveően – „elhiszi, amit mondanak neki”), volt novíciusai mégis rendkívüli szeretettel emlegették. Az emberekkel kapcsolatos nehéz döntések felelőssége azonban megviselte a egészségét: 1993-ban egy Griesben végzett lelkigyakorlat alkalmával szívgörcsökkel kórházba kerül, s ezért kérte felmentését. 1994-től a Szegedi Papnevelő Intézetben még öt éven keresztül, immár fegyelmi felelősség nélkül, a kispapok spirituális (gyóntatója és lelki kísérője) volt, emellett a müncheni jezsuita skolasztikátusban továbbra is több szerzetesnövendék lelki vezetését vállalta; mint ahogy az is nem egyszer előfordult, hogy világi hallgatók kérték meg lelkigyakorlatok tartására, vagy éppen, esküvőjük alkalmából, a házasságkötési szertartás elvégzésére.

S hogy mely forrásból táplálkozott? Reggelenként rendszerint a rendi közösségekben koncelebrált, rendtársai pedig gyakran látták a kápolnában leterített kis taizé-i imazsámolyán ülve. Barátai azt is tudták, hogy naponta egy órát imádkozik így. Ez a csendes, Istennek adott idő volt életének titka; ez tette idővel *őt magát is* Istennek átadottá. Bár folyamatosan megfeszített intellektuális munkát folytatott, emiatt lengte körül mégis a szemlélődés légköre. Jó volt vele lenni – mint a hétköznapiok misztikusaival általában.

E sorok írója számára egy majdnem jelentéktelen epizód fejezi ki leghűségesebben Weissmahr Béla lelkiségét. Egy alkalommal egy hetet töltöttem kutatással a Müncheneri Filozófiai Főiskola könyvtárában, pontban fél négykor pedig rendszeresen elkísérhettem Béla atyát, a közeli Englische Garten-ben fegyelmezetten elvégzett délutáni sétáira. Történt egyszer – éppen a park egy elhagyott részén jártunk, élénk szakmai eszmecserebe mertülten – hogy váratlanul egy kissé ittas fiatalember lépett elénk. Kötekedően vonalat húzott előttünk a porban, s tört németiséggel magyarázta, hogy ezen bizony tilos átlépni. Már azon voltam, hogy határozottan lépjek fel a professzor úr védelmében, de P. Weissmahr tréfásan fogta fel a dolgot, és – elfogadva a játékszabályokat – megnyerően kezdett filozofálni a „határokról”, s azok „átléphetőségéről”, ám olyan érzelmi zsenialitással, hogy néhány perc múlva kezdet rázva, integetve, barátságban váltunk el a botcsinálta „útonállótól”. „Fejet” és „szívet”, agressziót és szexualitást, ritkán láttam valakiben ilyen integrált formában. A szelíd Jézus jutott eszembe, aki – nyilván akkor is – Maga jött velünk az úton; s szent Pál szavai: „Élek ugyan, de már nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20).

Patsch Ferenc SJ

4. Weissmahr Béla SJ publikációi (1960-tól 2005 márciusáig)

Bár P. Weissmahr nem volt termékeny szerző, műveit olasz, spanyol, angol (amerikai), magyar sőt kínai nyelvre is fordították. Tanulmányainak jó része német nyelvű szaklapokban jelent meg, emellett, magyarul, rendszeres munkatársa volt a *Mérleg*, a *Szolgálat*, a *Távlatok*, valamint a *Vigilia* c. folyóiratnak. Három tankönyve olvasható magyar nyelven is: a Teológiai Kiskönyvtár valamint a Filozófiai tanfolyam sorozatban, *Bevezetés az ismeretelméletbe*, *Isten léte és mivolta* (ill. *Filozófiai istentan*) és *Ontológia* címmel (utóbbinak kínai nyelvű kiadása jutott el a szerzőhöz, melyről azonban a kiadó nem tudott).

(Teljes bibliográfia megtalálható a *Mérleg* c. folyóirat 2005/3% számában, %%-%% o.)

TUDOMÁNYOS JELLEGŰ MUNKÁI (2005 márciusáig):

Magyarul:

1. Hozzászólás Indonéziából a gyarmatosítás problémájához.
Vigilia 25(1960) 631- 634
2. Az isteni kinyilatkoztatásról szóló dogmatikus konstitúció
Magyar Papi Egység 38/38. szám [?] (1967) 142-146
3. Jávai levél az emberformáló Hunyáról.
Magyar Papi Egység 17. szám (1961) [Hunya Dániel emlékfüzet], 77-84
4. Hozzászólás Wolfgang Büchel professzor „Idő és anyag” c. cikkéhez
Mérleg 4(1968) 193-196 /név nélkül/
5. A mai tomizmus vezető iránya: a transzcendentális módszer. Könyvszemle.
Mérleg 5(1969) 63-82 /név nélkül/
6. Evolucionizmus, filozófia és teológia. Könyvszemle.
Mérleg 6(1970) 71 -86 /név nélkül/
7. A csoda problémájáról. Könyvszemle
Mérleg 7(1971) 355-369 /név nélkül/
8. Emberi etika és evangéliumi erkölcs
Katolikus Szemle 25(1973) 219-235
9. Isten nyomában. Könyvszemle
Mérleg 12(1976) 63-77 /név nélkül/
10. Bevezetés az ismeretelméletbe (TKK I/2)
Róma, 1978. 145 old.
11. Isten léte és mivolta (TKK II/1)
Róma, 1980. 193 old.
12. A lélek halhatatlanságának kérdése az emberi értelem fényében
Szolgálat 49 (1981/1) 11-20
13. Jézus Krisztus jelentléte az oltáriszentségben. Adalékok a transzszubsztanciáció teológiai értelemzéséhez
Szolgálat 52 (1981/4) 10-18
14. Mi a misztika?
Szolgálat 66 (1985/2) 22-30
15. Jézus Krisztus feltámadásának valósága
Szolgálat 69 (1986/1) 5-14
16. A jelenkori metafizika feladatai és módszere (l. német bibliográfia 15.)
Mérleg 22(1986) 346-382
17. Filozófiai megjegyzések az igazság isteni voltáról
Szolgálat 81 (1989/1) 5-12

18. Észszerűen nem tagadható igazságok
Vigilia 55(1990) 612-618
19. Ontológia
Mérleg-Távlatok, Bécs-Budapest-München, 1992. 176 old. - 2. kiadás 1995
20. A szabadság filozófiai fogalma
in: Békés Gellért - Boór János (Szerk.) Keresztények és a szabadság. Történelem - Bölcelet - Társadalomtudomány - Lelkiség. 34. Pax Romana Kongresszus. 1992 április 20-26, Lilafüred; Budapest, Katolikus Szemle, 1992. 111-115.
21. Filozófiai istentan
Mérleg-Távlatok, Bécs-Budapest-München, 1996. 166 old.
22. A jelenkor válsága és a filozófia felelősége: Vittorio Hösle: Die Krise der Gegenwart und die Verantwortung der Philosophie c. könyvének recenziója. Mérleg 32(1996) 191-195
23. Megjegyzések Somogyi idea-tanához
in: Karikó Sándor (szerk.) A fenomenológiától a nemzeteszmeig. Somogyi József életművéről. Budapest, Gondolat, 1998. 81-91.
24. Hit és tudomány a katolikus teológia szemszögéből. A keresztény teológia tudomány jellege
in: Magyar Tudomány 106 /új folyam 44/(1999) 514-526
25. Az emberi személy halhatatlanságának kérdése a természetes emberi értelem fényében.
in: Nemesszeghy Ervin (Szerk.), Hit vallás kultúra. Kecskemét, Korda kiadó, 1999. 205-230.
26. Az emberi lét értelme
in: Gulyás Pálné, Tóth Albert, Vida Gábor (Szerk.), Kultúra - Nevelés, Oktatás - Környezet, Budapest, 1999. 32-36 old.
27. Keletkezhet-e szellem anyagból?
Mérleg 36(2000) 12-36.
28. Filozófiai és fundamentálisteológiai megfontolások a csoda problémájához
in: Benyik György (Szerk.), Csoda elbeszélések. Szegedi biblikus konferencia. (Szeged 1998 augusztus 31-szeptember 3.), Szeged, 2000. 171-185 old.
29. A Vigilia beszélgetése Weissmahr Bélával (Zimányi Ágnes által készített interjú)
Vigilia 67(2002) /4. szám/ 304-313.
30. Az ember örök élete a természetes ész fényében
Mérleg 38(2002) 27 - 56
31. A retorzív bizonyítási eljárás és a hegei logika
in: Rokay Zoltán (szerk.), Egység a különbözőségben. A 60 éves Bolberitz Pál köszöntése. Budapest, Szent István Társulat, 2002, 295-310.
32. Fides et Ratio. Egy metafizikus töprengései
Mérleg 39(2003) 167 – 200

Latinul:

1. Tractatus de Verbo Incarnato Redemptore et de Beata Maria Virgine Matre Redemptoris
(Kéziratként sokszorosított) Yogjakarta, 1961, 369 old.
2. Tractatus Apologeticus de Revelatione (Kéziratként sokszorosított)
Yogjakarta, 1962, 149 old.
3. Tractatus de Magisterio Ecclesiastico (Kéziratként sokszorosított)
Yogjakarta, 1963, 147 old.
4. Tractatus de Deo Creante et adnotationes ad Tractatum de Deo Consummatore

(Kéziratként sokszorosított) Yogjakarta, 1964, 232 old.

5. Tractatus de SS. Eucharistiae Sacramento (Kéziratként sokszorosított)
Yogjakarta, 1966, 148 old.

Németül (vagy más modern nyelven):

1. Gibt es von Gott gewirkte Wunder? Grundsätzliche Überlegungen zu einer verdrängten Problematik.
Stimmen der Zeit 191(1973) 47-61
2. Gottes Wirken in der Welt. Ein Diskussionsbeitrag zur Frage der Evolution und des Wunders. (Frankfurter theol. Studien, Bd. 15) Knecht, Frankfurt a.M. 1973. X.-198 S.
3. Kann Gebet noch Dialog mit Gott sein?
Geist und Leben 47(1974) 8-19
4. Zauber-Mirakel-Wunder. Auf der Suche nach einem ausgewogenen Wunderverständnis.
Bibel und Kirche 29(1974) 2-5
5. Bemerkungen zur Frage der Möglichkeit eines nicht durch Geschöpfe vermittelten göttlichen Wirkens in der Welt.
Zeitschr. für kath. Theol. 96(1974) 426-430
6. Artikel „Gotteserfahrung“, „Wunder“
in: W. Brugger (Hrsg.) Philosophisches Wörterbuch, Herder, Freiburg etc. 1976.
7. Kann Gott die Auferstehung Jesu durch innerweltliche Kräfte bewirkt haben?
Zeitschr. für kath. Theol., 100(1978) 441-469
8. Philosophie und Naturwissenschaft in christlicher Sicht
in: Academia Cosmologia Nova, Gedanken und Dokumente. München, 1977, 25-36
9. Ist Jesus wahrhaft auferstanden?
in: A. Keller (Hrsg.) Fragen an den Glauben, Knecht, Frankfurt a.M. 1979, 55-70
10. Wunder als Zeichen Gottes? Fundamentaltheologische Überlegungen
Theologie der Gegenwart 24(1981) 212-218
11. Natürliche Phänomene und Wunder (Religionsgeschichtliche Vorbemerkungen, Natürliche Phänomene und Wunder im geistesgeschichtlichen Durchblick, Systematische Überlegungen)
in: Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft Bd.4. Herder, Freiburg etc. 1982. S.124, 134-148
12. Philosophische Gotteslehre (Grundkurs Philosophie Bd. 5)
Kohlhammer, Stuttgart, 1983, 174 S. - 2. Aufl. 1994
13. Ontologie (Grundkurs Philosophie Bd. 3)
Kohlhammer, Stuttgart, 1985, 182 S. - 2. Aufl. 1991
(Ennek a könyvek van egy kínai kiadása is, melyről a kiadó nem tud.)
14. Welterfahrung und Gotteserkenntnis. Gibt es eine tragfähige Form des Kontingenz- (Kosmologischen)-Argumentes?
in: K. Kremer (Hrsg.), Um Möglichkeit oder Unmöglichkeit natürlicher Gotteserkenntnis heute. Brill, Leiden, 1985, 31-51.
15. Aufgaben einer zeitgenössischen Metaphysik
Theologie und Philosophie 60(1985) 558-571
16. Menschliche Geistigkeit und Evolution.
in: G. Pöltner, H. Vetter (Hrsg.), Leben zur Ganze. Das Leib-Seele-Problem. Herold, Wien-München, 1986, S. 68-81
17. Ontologia (Curso fundamental de filosofia 3) Barcelona 1986, 214 p.
18. Teologia natural (Curso fundamental de filosofia 5) Barcelona 1986, 202 p.
19. Ein Vorschlag zur Theorie der retrorsiven oder transzendentalen Argumentation

- in: O. Muck (Hrsg.) Sinngestalten. Metaphysik in der Vielfalt menschlichen Fragens. Festschrift für E. Coreth, Tyrolia, Innsbruck 1989. S. 66-77
20. Evolution als Offenbarung der freiheitlichen Dimension der Wirklichkeit
in: C. Bresch, S.M. Daecke, H. Riedlinger (Hrsg.), Kann man Gott aus der Natur erkennen? Evolution als Offenbarung. Herder, Freiburg etc. 1990. S. 87-101
21. Der retorsive Aufweis der Unmöglichkeit der Leugnung der Existenz des absolut notwendigen Wesens.
in: Festschrift für Tamás Nyíri zum 70. Geburtstag (Köszöntő Nyíri Tamás 70. születésnapjára) Budapest, 1990. S. 466-470.
22. Der Mensch als Person und seine Erschaffung.
in: Koltermann, Rainer (Hrsg.), Universum, Mensch, Gott. Der Mensch vor den Fragen der Zeit. Styria, Graz-Wien-Köln, 1997. S. 137-156
23. Gottes Wirken in der Welt - Das Verhältnis von göttlicher und innerweltlicher Ursache.
in: Isak, Rainer (Hrsg.), Glaube im Kontext naturwissenschaftlicher Vernunft. Katholische Akademie der Erzdiözese Freiburg, Freiburg i.Br. 1997. S. 23-42.
24. Teologia filosofica. Dio come problema filosofico e religioso. Cinisello Balsamo (Milano), 1997. 235 p.
25. Kann Geist aus Materie entstehen?
in: Zeitschrift für katholische Theologie [ZKTh] 121(1999) 1-24
26. Lo spirito può emergere dalla materia?
in: Un futuro per l'uomo 2 1(1999)11-39
27. Die geistige Dimension der Wirklichkeit. Interview mit Prof. Dr. Béla Weissmahr S.J.
in: nicht wirklich? (Studentische Zeitung der Hochschule für Philosophie) Ausgabe 1. WS 01/01, 11-14.
28. Das Theodizeeproblem als Gottesbeweis.
In: Meuffels, Otmar – Bründl, Jürgen (Hrsg.), Grenzgänge der Theologie. Prof. Alexandre Ganoczy zum 75. Geburtstag, Lit Verlag, Münster, 2004, 23-36.
29. Selbstüberbietung und die Evolution des Kosmos auf Christus hin
In: Schöndorf, Harald (Hrsg.), Die philosophischen Quellen der Theologie Karl Rahners. Herder, Freiburg etc. 2005. 143-177.

Könyvismertetések:

1. Ratzinger, Joseph (Hrsg.), Die Frage nach Gott (Quaestiones Disputatae 56) Freiburg 1972
In: Theologie und Philosophie 48(1973) 603-604
2. Ogiermann, Helmut, Sein zu Gott. Die philosophische Gottesfrage München-Salzburg 1974
In: Theologie und Philosophie 50(1975) 255-257
3. Sala G.B., Essere Cristiani e essere nella Chiesa. Il problema di fondo in un recente libro di Hans Küng, Alba 1975
In: Theologie und Philosophie 52(1977) 110-112
4. Brugger, Walter, Summe einer philosophischen Gotteslehre, München 1979
In: Theologie und Philosophie 57(1982) 117-121
5. Goller, Hans, Das Rätsel von Körper und Geist. Eine philosophische Deutung. Darmstadt, 2003
In: Stimmen der Zeit 2004

NEM TUDOMÁNYOS, SZEMÉLYES JELLEGŰ MUNKÁK:

1. A világ különböző tájain [Beszámoló külföldön töltött életemről]
In: Szabó Ferenc (Szerk.) Magyar jezsuiták vallomásai II, Budapest 1998, 266-286

2. Magára vette az emberi sorsot [Egy oldalas elmélkedés Krisztus kereszthaláláról: „Cur per mortem crucis?”] Új Ember, 1999 április 4
3. Elmer István: Az imádság a hit lélekzése. Beszélgetés Weissmahr Béla jezsuita atyával. Új Ember, 2005 március 6-9. old.

5. Ars poetica helyett: egy összefoglaló idézet

„Azzal persze tisztában vagyok, hogy a metafizika szó lejáratott. Ezért egyszer felötlött bennem a gondolat, hogy írnom kellene egy tanulmányt „A metafizika félreértése” címmel. A cím tudatosan kétértelmű. Mert annak, hogy a metafizikát sokan a legkülönbözőbb módon félreértik, hogy merev, minden fejlődést kizáró gondolatrendszerként értelmezik, hogy fogalmi költészetként vagy az emberi elme nagyzolásaként tartják számon, az oka sajnos abban van, hogy a metafizika nagyon sok esetben önmagát is félreértette; pontosabban, hogy sokan a metafizikát művelő filozófusok közül nem (vagy legalábbis nem eléggé) voltak tisztában a metafizikai gondolkodás, illetve a metafizikai tételeket megfogalmazó beszéd sajátosságaival. Ilyen értelemben komolyan kell vanni az analitikus filozófia részéről előhozott ellenvetéseket, persze anélkül, hogy az ezen gondolkodást még mindig meghatározó egyoldalúan empirista beállítottságot átvennénk. Mert meggyőződésem szerint a filozófiának legfontosabb feladata ma is és a jövőben is a metafizikai kérdés megválaszolása, vagyis az, hogy az értelem számára meggyőző választ adjon arra a kérdésre, hogy mi a valóság végső soron. Válaszként erre a kérdésre, úgy vélem, kimutatható, hogy ez a valóság a szellemi, a személyes lét, amelyet minden megismerésünk kapcsán önmagunban, igaz ugyan, hogy csak háttérileg, mindig megtapasztalunk. Ahhoz persze, hogy ez a válasz csak valamennyire is elfogadhatónak tűnjön, ki kell tudni mutatni, hogy a szokásos ellentétpárok, az azonosság és különbözőség, a nyugalom és a mozgás, az önmagában álló valóság és a reláció és ennek következtében az anyag és a szellem a véges valóság birodalmában nem zárják ki egymást, és azt is, hogy a valóság alapvetően dinamikus, vagyis, hogy valóban minden egy abszolút cél felé halad”.¹

¹ Részlet WEISSMAHR Béla a *Magyar Jezsuiták Vallomásai II.* („Anima una” – könyvek/11, J. T. M. R. Budapest, 1998) c. kötetben (szerk. SZABÓ F.) megjelent *A világ különböző tájain* c. írásából (284-285. o.).